

Noen som vet om et land som først fant olje og så ble demokratisk?

Ghana fant olje – kan det gå bra?

OLJE-ØKONOMI

Inge Amundsen, seniorforsker, Chr. Michelsens Institutt

Det er grunn til å spørre, for i mange andre fattige land med oljeinntekter har det ikke gått bra. Det er ingen selvfølge at de klarer å fordele dem rettferdig og skape **utvikling**. Men Ghana kan – sannsynligvis – og særlig med litt norsk hjelp.

Oljens forbannelse

«Ressursenes forbannelse» er det blitt kalt når oljeinntekter gjør at fattigdommen og de sosiale forskjellene øker og skaper mer konflikt, og når udemokratiske regimer reinvesterer oljeinntektene i egen maktposisjon. Det er nok av eksempler. Nigeria har hentet inn minst 300 milliarder dollar i oljeinntekter de siste 30 årene, mens antall fattige har økt – både i absolutte og relative tall.

I Nigerdeltaet, der det meste av produksjonen foregår, er jordsmonnet ødelagt av oljesøl og flere militante protestgrupper driver med sabotasje, plyndring og kidnappinger. Angolas oljeproduksjon er på høyde med den norske, men mye av inntektene brukes til å sikre makten til den herskende eliten.

80.000 fat daglig

Land som Kongo, Sudan, Sierra Leone, Kamerun, Colombia, Aserbajdsjan og Tadsjikistan regnes også som tatt av ressursenes forbannelse, enten i form av olje, gass, kopper eller andre naturressurser. Felles er lite økonomisk **utvikling** utover oljesektoren, økende sosiale forskjeller og dårlig styresett.

«Det er litt olje, ikke veldig mye, så det er ikke nok til å gi noen «hollandsk syke» eller «forbannelse» sa Verdensbankens representant i Ghana i 2010. Det er riktig at Ghana ikke har veldig mye olje. Det ble gjort drivverdige funn på sokkelen utenfor Ghana i 2007, produksjonen startet sent i 2010, og nå er den på omkring 80.000 fat pr. dag som gir noe sånt som én milliard dollar i årlige inntekter til staten, så landet er ikke avhengig av oljeeksport, ennå. Til sammenligning er Nigerias produksjon over to millioner fat pr. dag, men Ghana vil nok finne mer.

Frykter mer korrupsjon

Men det er likevel grunn til bekymring. Det er grunn til å frykte at Ghanas oljeinntekter skaper korrupsjonspress og politisk press fra grupper med ambisjoner om å berike seg mer enn andre. Forretningsfolk plasserer

seg og sine leverandørselskaper sentralt i forhold til oljebransjen med hjelp av politiske forbindelser, politikere oppretter egne selskaper og får offentlige kontrakter, og det er flere som investerer i å bli valgt til parlamentet og forventer en viss avkastning.

Det diskuteres om eksemplene på politisk korrupsjon som er kommet opp er et tegn på at kontrollsystemene fungerer, eller om det bare er toppen av et isfjell.

Grunnlag for optimisme

For det første er Ghana ganske demokratisk. Det er helt avgjørende, både fordi demokrati er den beste garanti mot maktmisbruk og korrupsjon, og fordi det historisk er slik at land som ikke er demokratiske når de finner olje, heller aldri blir det. Et autoritært regime med tilgang til oljepenger vil ikke bare ha svært gode motiver for å holde på makta (det gir de beste muligheter for et liv langt fra fattigdom) men også de nødvendige midler til å holde på makta.

Myndighetene kan unngå uro ved å gi folk noen offentlige goder, kritikere og opposisjonelle kan kjøpes opp, valg kan avgjøres med penger, kontrollinstitusjoner kan korrumpes, og om ikke det er nok, kan nødvendig militær slagkraft kjøpes på verdensmarkedet. Noen som vet om et land som først fant olje og så ble demokratisk? Venezuela?

Frie valg siden 1992

Ghana har gått i riktig retning lenge. På Verdensbankens statistikk over godt styresett scorer Ghana på høyde med de landene som er velsignet av oljen, som Chile, Brasil og Botswana. På statistikk over politisk frihet og rettsikkerhet scorer Ghana også høyt. Dessuten har Ghana holdt frie og rettferdige valg hvert fjerde år siden 1992, og presidenten har gått av to ganger som resultat av folks frie valg, fredelig og frivillig (noe som ikke alltid er tilfellet andre steder!).

En ny president fra et annet parti overtok i 2000 (fra Jerry John Rawlings til John Kufuor) og i 2008 (fra Kufuor til John Atta Mills), og for øvrig overtok visepresident John Dramani Mahama helt etter grunnlovens prinsipp da Mills døde i sommer.

Har egen oljepolitikk

For det andre har Ghana etablert en rekke statlige kontrollinstitusjoner for å oppsyn med oljebransjen og sikre en forsvarlig ressursforvaltning, og en rekke institusjoner som skal sørge for en god inntektsforvaltning og

OPTIMISME OG PÅGANGSMOT: Folk i Ghana er klar over en mulig forbannelse fra oljeutvinningen, dessuten har landet kontrollinstitusjoner og demokratiske kvaliteter, skriver Inge Amundsen. ARKIVFOTO: JOHANNES MORLAND

en god fordeling av inntektene. Ghana har en rimelig god oljepolitikk (strategiske beslutninger) og en god petroleumslov.

De har et eget oljeselskap med ambisjoner om å bidra mye til lokalt innhold (opplæring, selsesetting, kjøp av lokale tjenester), de har et energidepartement med god kompetanse, en nyopprettet petroleumskomisjon med ansvar for teknisk og operasjonell sikkerhet (tilsvarende det norske Petroleumstilsynet), og de har et miljøvern-direktorat. Videre har Ghana et petroleumsfond (faktisk to – et Stabilisation Fund som skal jevne ut inntektene til staten, og et Heritage Fund som skal spare til fremtidige generasjoner), og budsjettprosessen via skattemyndighetene til finansdepartementet og parlamentet er god.

Det som gjenstår av problemer er at oljekontraktene forhandles individuelt (mens vi i Norge bruker loven som mal), noe som kan åpne for reforhandlinger og krav om fordeler, at lovgivningen på miljø og sikkerhet er noe mangelfull, og at det er visse mangler i åpenheten rundt budsjettprosessen.

Den tredje grunnen til optimisme er at folk i Ghana er klar over problemene, den offentlige debatten omkring en mulig forbannelse er heftig, og både mediene og sivilsamfunnet tar sin rolle som vaktthunder alvorlig.

fakta

Ghana

- Tidligere «Gullkysten» og britisk koloni.
- Selvstendig 1957, som det første landet i Afrika.
- Landsfader og sosialist Kwame Nkrumah styrte til 1965.
- Militærkupp og militærstyre fra 1966.
- Demokratisering fra 1992.
- Skifte av president etter frie valg i 2001 og i 2009.
- Drivverdige oljefunn på ghanesisk sokkel, produksjon fra 2011.
- Skal avholde valg 7 desember 2012; liten frykt for at de ikke blir frie og rettferdige.

Dessuten kommer mange ghanesere tilbake til Ghana fra kriserammede Europa og arbeidsledighet i USA; mange med god utdannelse og stor optimisme, pågangsmot og vilje til å bygge landet!

Ja, med norsk støtte

Med andre ord ser det ut til at Ghanas kontrollinstitusjoner og demokratiske kvaliteter er gode nok til å forhindre at landet for-

bannes av oljen. Men selvfølgelig kan denne garantien styrkes enda litt, hvis Norge kjenner sin besøkelsestid.

Gjennom programmet «Olje for **Utvikling**», som har til hensikt å drive kompetanseoverføring innen petroleumsforvaltning til **utviklingsland** (vi har jo lang erfaring med å forvalte oljeressursene på god måte), har Norad allerede gjort Ghana til den tredje største mottakeren av norsk støtte. Det er for eksempel gitt gode bidrag til å støtte Ghana i å lage en petroleumslov.

Hvor er Statoil?

Men det er rom for enda mer norsk støtte, for eksempel på miljølovgivning, antikorrupsjon og budsjettprosess, siden forholdene på mottakersiden er så gode. Støtten til Ghana kan virkelig bli et positivt bidrag, mens støtten til Uganda, Sudan og ikke minst Angola neppe får like god effekt. Vi skal passe oss for å bidra til at autoritære regimer blir enda mer effektive i å ta ut landets naturressurser, uten at de blir flinkere til å fordele inntektene.

Og hvor er Statoil? Hvorfor har Statoil bare en andel i en lisens i Ghana, mens satsingene er enorme i autoritære og korrupte land som Angola og Aserbajdsjan?